

ґрунтів даного – низька вологоутримувальна здатність і швидке поглинання вологи, а високі денні температури в літній період додатково ускладнюють ситуацію. Навіть короткі періоди нестачі вологи негативно впливають на формування врожаю та його стабільність у сортів різних груп стиглості. Дослідження дозволили комплексно оцінити не лише врожайність, але й адаптивність та стабільність сортів картоплі в умовах посух різної інтенсивності. Виділено генотипи з високою стабільністю врожаю та адаптивністю до стресових умов при ранніх динамічних підкопуваннях, зокрема: серед ранньостиглих сортів – ‘Взірець’ і ‘Радомісль’, середньоранніх– ‘Світана’ та ‘Опілля’, середньостиглих– ‘Іванківська рання’ та ‘Роставиця’.

Смутьська І. В.*, Топчій О. В., Дутова Г. А.

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях, 15, м. Київ, 03041, Україна

*ivanna1973@i.ua

ОСОБЛИВОСТІ ЯКІСНИХ ПОКАЗИКІВ СУЧАСНИХ ВИСОКООЛЕЇНОВИХ СОРТІВ СОНЯШНИКУ ОДНОРІЧНОГО (*HELIANTHUS ANNUUS L.*)

Висока цінність соняшникової олії полягає в тому, що вона містить близько 90% ненасичених жирних кислот, особливо олеїнової (42–57%) та лінолевої (33–48%), які профілактично впливають на зниження захворювань серця, судин, печінки, онкологічних та інших хвороб. Олія соняшникова з високим вмістом олеїнової кислоти цінується через смак продуктів смажених на цих оліях та їх термоокислювану стабільність. В глобальному масштабі соняшникова олія за показником вмісту олеїнової кислоти конкурує з іншими високоолеїновими оліями та має найвищий вміст олеїнової кислоти порівняно з олією сафлору (78%), ріпаку та канולי (75–73%) та сої (73%). Також в олії соняшнику в невеликій кількості присутні стеаринова та пальмітинова кислоти. Генотип і температура під час утворення олії справляють основний вплив на пропорції олеїнової та лінолевої кислот, тоді як вплив надходження азоту є незначним і залежить від часу внесення азоту.

Однією з важливих умов технології вирощування ВОЛ соняшнику є дотримання просторової ізоляції посівів для уникнення перезапилення із традиційними, не високоолеїновими сортами, роздільне збирання та зберігання урожаю. ВОЛ соняшник зазвичай вирощують у південних областях України. Певні сорти, які вирощують у центральних та північних регіонах здатні забезпечити більш високу олійність у насінні. Тому актуальним є дослідження сучасних сортів соняшнику, які мають високий вміст олеїнової кислоти для визначення впливу погоднокліматичних умов на показники якості та продуктивності сортів. Метою роботи є ви-

значення частки впливу факторів на урожайність та вміст олеїнової кислоти сучасних сортів соняшнику.

У 2023 році досліджували 9 сортів ВОЛ соняшнику, які проходили кваліфікаційну експертизу на придатність сорту до поширення (ПСР) у 2022–2023 рр. та внесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі – Реєстр сортів). Польові дослідження та оцінку урожайності проводили відповідно до «Методики проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні (Загальна частина)» та «Методики проведення експертизи сортів рослин групи технічних та кормових на придатність до поширення в Україні». Сорти проходили кваліфікаційну експертизу в трьох пунктах дослідження зони Степу та чотирьох – у зоні Лісостепу. Вміст олеїнової кислоти визначали газохроматографічним методом відповідно до «Методики проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні. Методи визначення показників якості продукції рослинництва». Визначали вплив трьох факторів (генотип, зона вирощування та умови вегетаційного періоду року) на урожайність та вміст олеїнової кислоти в сортах ВОЛ соняшнику. Для визначення частки впливу факторів проводили дисперсійний аналіз за допомогою програми STATISTICA 12.0 (тестова версія).

Відповідно до класифікатора показників якості ботанічних таксонів, сорти яких проходять експертизу на придатність до поширення, сорти соняшника мають високоолеїновий напрям використання, якщо вміст олеїнової кислоти більше 60%.

У зоні Степу найбільший вміст олеїнової кислоти отримали в сортах 'ЛГ50648' – 86,5%, 'СУЛІАНО' – 86,3%, 'Яскравий' – 86,2% у 2022 р., 'Н4Х416 КЛ' – 85,6%, 'Яскравий' – 85,9% у 2023 р. Найменший вміст олеїнової кислоти в сортах 'Ф4413ВО' – 80,0%, 'Н4Л460 КЛ' – 80,2% у 2022 р., 'Н4Л460 КЛ' – 81,3%, 'Ф2687 ЦЛ' – 83,2% у 2023 р.

У зоні Лісостеп найбільший вміст олеїнової кислоти в сортах 'СУЛІАНО' – 86,2%, 'Н4Х416 КЛ' – 84,8%, 'Яскравий' – 84,6% у 2022 р., 'Яскравий' – 85,5%, 'СУЛІАНО' – 85,3% у 2023 р. Найменший вміст олеїнової кислоти в сортах 'Н4Л460 КЛ' – 72,1%, 'Ф2687 ЦЛ' – 79,5% у 2022 та у 2023 роках – 78,8, 82,9%, відповідно.

У середньому за 2022–2023 рр. найкраще себе проявили сорти 'Яскравий' та 'Н4Х416 КЛ' у зоні Степу – 86,1, 85,8%, 'Яскравий' та 'СУЛІАНО' в зоні Лісостепу – 85,1, 85,8%. Найнижчий вміст олеїнової кислоти в сортах 'Н4Л460 КЛ' в зоні Степу – 80,8%, Лісостепу – 75,5% та 'Ф2687 ЦЛ' – 81,8% – Степ, 81,2% – Лісостеп.

За результатами лабораторних досліджень виявлено, що вміст олеїнової кислоти в олії насіння соняшнику однорічного вищій у ґрунтово-кліматичній зоні Степ у середньому на 1,1%. Серед досліджуваних сортів лише сорти 'СУЛІАНО' та 'Ф4413ВО' мали більші значення в зоні Лісостепу на 0,4 та 1,0%.

За останні п'ять років кількість сортів в експертизі варіювала від 14 до 31 сорту. Найбільше сортів було в експертизі у 2021 році, що на 17 сортів більше, ніж у 2023 році. В експертизі переважають сорти іноземної селекції.

До Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі – Реєстр сортів) внесено 75 сортів високоолеїнового соняшника однорічного. За групами стиглості невелика частка припадає на ультраранньостиглі – 2 сорти або 2,6%, найбільше – ранньостиглі – 29 або 38,7%, середньоранньостиглі – 29 або 38,7%, середньостиглі – 15 або 20%.

Таким чином, зважаючи на значну частку впливу зони вирощування на продуктивність сортів ВОЛ соняшнику, під час вибору сорту для отримання високих врожаїв необхідно брати до уваги результати кваліфікаційної експертизи, які публікуються в офіційному бюлетені «Охорона прав на сорти рослин». Рекомендована зона вирощування відображена в Реєстрі сортів.

Худолій Л. В.^{1*}, Макарчук Б. М.¹, Петренко В. В.²

¹ Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях, 15, м. Київ, 03141, Україна

² Інститут продовольчих ресурсів НААН України, вул. Євгена Сверстюка, 4А, м. Київ, 02002, Україна

*e-mail: liudmila_khudolii@ukr.net

СОРТИ ЯЧМЕНЮ ЗВИЧАЙНОГО ЯРОГО ТИПУ РОЗВИТКУ – ЗАПОРУКА ВИСОКОГО І СТАБІЛЬНОГО УРОЖАЮ

Ячмінь звичайний (*Hordeum vulgare* L.) належить до найбільш поширених сільськогосподарських видів у світовому землеробстві, який вирощують ще з доісторичних часів. У світовій структурі посівних площ ячмінь звичайний займає четверте місце після пшениці м'якої, рису посівного та кукурудзи звичайної. В Україні за цим показником він поступається лише пшениці м'якій озимого типу розвитку. Таке широке розповсюдження ячменю звичайного пов'язане з його універсальним використанням.

Моніторинг ринку сортів і насіння зернових показує, що потреба перевищує виробництво. Зерно ячменю звичайного є основною сировиною для солодової промисловості (пиво, віскі, мальтекстракти). Він є однією з основних зернофуражних культур, оскільки має більш збалансований амінокислотний склад у порівнянні з іншими злаками та придатний для годівлі майже усіх сільськогосподарських тварин. Ячмінь звичайний ярого типу розвитку відіграє важливу роль у зерновому балансі України, оскільки він є культурою багаточільового призначення.

Загальна потреба держави в зерні ячменю звичайного значно перевищує рівень сучасного виробництва, тому особлива увага приділяється створенню нових сортів цієї культури, що може забезпечити 30–35% приросту валового збору зерна.